

Philetæria

en ny anomal Slægt af Polemoniaceernes Familie.

Af

F. Liebmann.

(Læst i det Kgl. danske Videnskabernes Selskabs Møde den 14. Juni 1850).

Med en Kobbertavle.

Det mærkelige Træ, som paa efterfølgende Sider skal beskrives, opdagede jeg i den tørre klippefulde plantefattige Region, som strækker sig paa den vestlige Skraaning af Mexicos østlige Cordillere, der hvor denne i Departementet Puebla gaaer over i den vidt-udstrakte Höislette. Denne Del af den tempererte Region er hævet 5—6000 Fod over Havet, og udmærker sig ved sin Mangel af Lövtræer, og de tilstedeværende Planters Tornighed. Höistammede Yucca Arter, hvis plumpe udsparrede Grene bare ligesom en Kost af stive linieformige Blade i Spidsen, gigantiske Candelaber-Cacteer (Cerei), i Forbindelse med de indførte Daddelpalmer og Peru-Træet (Schinus Molle) danne de vigtigste Træk i Landskabets höiere Trævæxt, medens iblandt de lavere Træer og Buske, som fremtræde som Charakterplanter, og som for det meste ere af et hæsligt afskrækkende Udseende ved deres Tornrigdom og bladløse Tilstand største Delen af Aaret, fornemmelig maa nævnes Echinocacternes og Opuntiernes uhyre Skare, som i denne Region er fremherskende, fremdeles buskagtige Mimoser, Prosopis, Eriodendron, Rhamnaceer, Terebinthaceer, lave kostagtige buskede Euphorbier (Pedilanthus), Agaver, Cordyliner, Bromeliaceer, endelig af Polemoniaceernes Familie Hoitzia og Philetæria.

Den ufrugtbare stenige eller grusede Jordbund ligger nøgen for Dagen imellem de isolerede Tornbuske; Klapperslangen træffes hyppig udstrakt i dösig Ro paa den stærkt ophedede plantebare Jord, medens det lille underlige Dyr, som Mexicanerne benævne Chamæleon (*Phrynosoma orbiculare*) og en Mængde prægtig farvede Firben leve under de tornede Væxters Ly. Disse faa Træk maa være tilstrækkelige til at betegne den Region og de Omgivelser, i hvilken og sammen med hvilke vor Plante lever.

Med Hensyn til den systematiske Plads for Slægten Philetæria, da kunde man maaske opkaste Tvivl om den med Rette er stillet iblandt Polemoniaceerne, da den i flere vigtige Organisationsforhold afviger fra de Polemoniaceerne tillagte Charakterer, saaledes som vi finde dem fremstillede i Endlichers genera plantarum. Medens Polemoniaceernes Bæger er sambladet, har Philetæria et tydeligt 5bladet Bæger, hvis læderagtige Bægerblade ere taglagte. Alle hidtil kjendte Polemoniaceer have 5 Støvdragere, hvis Støvtraade ere befæstede paa Kronens Rör; hos Philetæria findes derimod 10—14 (hyppigst

12—13) frie Stövdragere tilledede til den smalle hypogyne Skive, som omgiver Frugtknuden; Stövtraadenes nederste Del er forsynet med fine klæbrige Haar, hvorved samtlige Stövtraade blive indbyrdes sammenklæbede uden dog virkelig at sammenvoxe. Blomsterstøvet hos vor Plante er afrundet-prismatisk med tre Porer i Yderhinden, medens Polemoniaceerne ellers have kuglerundt mangleporet Stöv. Polemoniaceernes (3—5klappede) Kapsel har en rundelende Opspringen (dehiscencia loculicida), idet Klapperne paa Midten i Rygnerven bære en Skillevæg hver, som under Opspringningen adskille sig fra Kanterne af den tilbagestaaende frøstolbærende Middelstøtte. Hos Philetæria er Opspringningen af den trerummede treklappede Kapsel skillevæggbrydende (dehisc. septifraga); Klapperne have intet Spor af Skillevæg paa deres Middelnerve; Middelstøtten, hvortil Frøene ere befæstede i Gruber, udvider sig i tre Kanter, som danne Rummene, og disse Skillevægge vedblive naturligvis at være forenede med Støtten, naar Frugtbladene falde af. Disse ere de Afbigelsler, hvorved Philetæria adskiller sig fra Polemoniaceernes Familiecharakterer, saaledes som disse ere afledede af denne Families hidtil kjendte Slægter. I alle øvrige Forhold stemmer vor Plante overens med disse. Saaledes finde vi den samme sambladede rörformig-tragtformige 5fligede Krone med krumt Rör og noget skjæve Flige, saaledes som den ogsaa tilnærmelsesvis findes hos *Cantua*, *Cobæa*, *Polemonium*; vor Plante har det samme taglagte Knopleie af Kronens Flige. Fremdeles har Philetæria torummede Stövknappe med parallelle sidestillede Rum, der opspringe med Længdespalter; en undersædig Skive omkring Frugtknuden; trerummet treklappet Frugt med enkelt endestillet Griffel og trefliget Ar med linieformige Flige; Frøene, befæstede paa Centralstøtten, ere oprette modløbende (anatropa) fladtrykte; Frøskallen udvidet i en hindeagtig Vinge, som omgiver hele Frøet; kjødfuld Frøhvide; Kimen ret, liggende i nedre Del af Frøhviden, omgivet af denne; bladagtige Frøblade; — hvilke samtlige Charakterer gjenfindes hos Polemoniaceerne. Vor Plante har endelig siddende knippe stillede Blade, hvilket ligeledes forekommer hos *Cantua*, hvorimod man ikke hos nogen af de hidtil kjendte Polemoniaceer har Torne, medens Philetæria har enkelte Torne, der ligesom de hos *Grossularia*, *Berberis* o. fl. forekommende ere at betragte som hemmede primære Blade, i hvis Vinkel Bladknippet (♁: den forkortede Gren) sidder. Blomsterstanden er et lille faablomstret centrifugal Ax med spredte Blomster, omtrent som hos *Polemonium*.

Sammenfatte vi Alt dette, kan man ikke tage i Betænkning at stille det mexicanske Træ i Polemoniaceernes Familie, skjøndt det endnu ikke har nogen anden Slægt deri umiddelbart at slutte sig til; dog nærer jeg ingen Tvivl om, at Tiden efterhaanden vil udfylde det tomme Rum, som adskiller Philetæria fra de øvrige for Öieblikket kjendte Polemoniaceer, og at Familiens Charakterer derved vil erholde en udvidende Omdannelse, hvorved en Slægtsform, som nu staaer som en Anomalie, vil blive indlemmet i Rækken.

Slægten Philetæria har formentlig derfor en høiere Interesse end saa mange andre

som nye opstillede Slægtsformer, fordi den paaviser en hel ny Retning i Udviklingen indenfor en Familie. At fjerne en slig Form fra en Familie, hvortil den ved mangehaande Overensstemmelser viser sig at høre, for at opstille den som Typus for en egen Familie paa Grund af et Par om ogsaa vigtige Afvigelser, anseer jeg ingenlunde for hensigtsmæssigt, overbevist om, at fremtidige Opdagelser af nye Planteformer nok vil bringe Bindeleddene tilveie, som nu ere ukjendte.

Slægtsnavnet findes allerede i C. Plinii Hist. nat. lib. 25. cap. 28, hvor det er brugt som Synonym til Polemonium. Ligesom Polemonium er opkaldt efter en Kong Polemon af Pontus, saaledes hidrører Navnet Philetæria fra en cappadocisk Kong Philetæros, som gjorde førstnævnte Æren af Opdagelsen af den efter ham opkaldte Plante stridig.

Den udførlige Slægtscharakter og den eneste kjendte Arts Beskrivelse følger:

Philetæria.

Char. gen.: Calyx pentaphyllus, phyllis coriaceis imbricatis. Corolla hypogyna tubuloso-infundibuliformis, tubo incurvo, limbo quiquefido æquali, lobis subobliquis. Stamina 10—14 disco hypogyno inserta exserta inæquilongâ; filamenta declinata prope basin pilis hyalinis glutinosis instructa; antheræ incumbentes sagittatæ apiculatæ biloculares, loculis parallelis collateralibus rima longitudinali dehiscentibus; pollen rotundato-prismaticum triporosum fuscum. Ovarium 3loculare superum. Stylus terminalis simplex exsertus; stigma trifidum, laciniis linearibus. Capsula oblongo-conica lignosa trivalvis trilocularis septifraga, columna centrali placentifera septifera triquetra. Semina in loculis pauca adscendentia imbricata compressa, testa spongiosa undique in alam membranaceam latam superne inferne incisam producta. Embryo carnosum rectum intra albumen parcum, cotyledonibus ovalibus planis, radícula brevi infera.

Arbuscula mexicana ramosissima, ramis crassis angulatis cinereis, foliis primariis in aculeos simplices abortivis, foliis secundariis fasciculatis subsessilibus obcordatis integerrimis; floribus terminalibus in spicis sparsifloris centrifugis sessilibus erectis, calyce corollaque punicea speciosa coriaceis.

***Philetæria horrida* Liebm.:**

Arbuscula 10—16pedalis ramosissima, ramis sparsis crassiusculis angulatis cinereis nitidis, aculeis fuscis simplicissimis $\frac{1}{3}$ — $\frac{2}{3}$ poll. longis. Folia fasciculata adfixa fugacia obcordata subsessilia basi cuneata integerrima utrinque glabra 6—8" longa 6" lata penninervia. Spicæ terminales solitariæ vel fasciculatæ curvatæ sparsifloræ. Flores bracteati, bracteis deciduis coriaceis rubescentibus lato-ovatis pungentibus. Sepala lato-ovata brevi-

acutata coriacea fusco-rubescens marginibus tenuioribus 3—4" longa lataque. Corolla subpollicaris, lobis patentibus vel parum reflexis lato-ovatis acutis subobliquis paullo inæqualibus apice parum cucullatis, æstivatione imbricata. Stamina corolla longiora, filamentis flexuosis basi pilis glutinosis subcoherentibus, antheris coriaceis helvolis. Capsula subpollicaris nitida fusca, valvis oblongis convexiusculis. Semina cum ala 4—5" longa 3" lata.

Habitat in declivitate montium porphyriticorum circa vallem Tehuacanensem gubernii Puebla alt. 5—6000' pr. S. Lorenzo, Venta salada, S. Sebastian. Decembri Majoque florens aphylla inventa est.

Forklaring over Kobberpladen:

- a. en bladløs Gren af den blomstrende Plante.
- b. en bladbærende Gren.
- c. Kronens opskaarne Rør, som viser at Støvdragerne ikke ere befæstede derpaa.
- d. Bægeret med det fremragende Griffel og Ar.
- e. en Støvdrager, forstørret.
- f. Støvknapen seet bagfra, forst.
- g. Blomsterstøv, stærkt forst.
- h. den modne Kapsel.
- i. samme efterat de to Klapper ere borttagne for at Middelstøtten, hvortil Frøene ere befæstede, kan sees.
- k. en af Kapselens Klapper seet indvendig fra.
- l. Æg, stærkt forstørrede.
- m. modne Frø.
- n. Frøhviden med Kimen.
- o. Kimen.
- p. samme med udspærrede Frøblade
- q. Diagram af Frugten: yderst det 5bladede Bæger, dernæst den 3klappede Kapsel, inderst den skillevægdannende Frøstol.

J. Baeyer del.

Philacteria horrida Liebm.

J. H. Petersen sculp.